

TARTU ÜLICOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Rahvusliku käsitöö osakond

pärandtehnoloogia: rahvusliku tekstiili eriala

Lilia Murs

**KÄSITÖÖMEISTER VIRVE VALTMANN-VALDSONI JÄLGEDES.
HÄÄBEPISTES TEKI TIKKIMINE**

Lõputöö

Juhendaja: Christi Kütt, MA

Kaitsmisele lubatud.....

(juhendaja allkiri)

Tartu 2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. VIRVE VALTMANN-VALDSONI LOOMING INSPIREERIJANA.....	5
1.1. Tehtud tööd	5
1.2. Virve tehnika ja soovitused.....	8
2. PRAKTILISE TÖÖ – HÄÄBEPISTES TEKI TIKKIMISE PROTSESSIKIRJELDUS 12	
2.1. Inspiratsioon, algallikas.....	12
2.2. Töö käik	14
2.2.1. Eeltööd.....	14
2.2.2. Tikkimine.....	21
2.2.3. Viimistlemine.....	27
2.3. Lõputöö ajakava ja kulude kalkulatsioon.....	29
3. ARUTELU JA JÄRELDUSED.....	30
3.1. Virve kommentaarid meie koostöö kohta	30
3.2. Minu arutelu ja järeldused.....	31
KOKKUVÕTE	34
KASUTATUD ALLIKAD	36
LISAD.....	38
Lisa 1. Fotod Virve tikitud esemetest	38
Lisa 2. Fotod A. Järvsooga koostöös tehtud kleitidest.....	42
Lisa 3. Fotod 41-47 näituselt „Virve“	56
Lisa 4. Tikitud tekid	60
Lisa 5. Materjalinäidised	65
SUMMARY	68

SISSEJUHATUS

Minu loov-praktiline lõputöö on välja kasvanud seminaritööst, kus ma uurisin ja kirjeldasin käsitöömeister Virve Valtmann-Valdsoni töövõtteid ja tikkimistehnikat ning koostasın fotokataloogi tema valmistatud käsitöoesemetest. Tegemist on väga mitmekülgse meistriga, kes valdab võrdselt hästi nii silmuskudumist, vöökudumist kui ka erinevaid tikkimistehnikaid: seto tikand, lilltikand, muhu tikand, siidi- ja kardtikand, pilutamine, valge tikand, niplispits ja heegeldamine. Mina uurisin ja kirjeldasin mind enim huvitanud rahvariiete tikkimisega seotud teemasid.

Seminaritööd kirjutades kasvas ka mu enda huvi tikkimise vastu ning Virve meisterlikkus inspireeris mind. Tikkimine on mulle ka alati meeldinud ja ma soovisin seda põhjalikumalt õppida. Seega otsustasin lõputöös sama teemaga jätkata ning uurida seminaritööst välja jäänud osa: tema tikkimistehnikat ja nõuandeid villaste lõngadega tikkimisel. Samuti kajastada olulist osa tema loometöös – koostööd moekunstnik Aldo Järvisooga ning õppida just temalt kui tunnustatud meistrit tikkimist.

Võimalus õppida käsitööoskusi otse meistrit on muutumas üha haruldasemaks. Tehnoloogia võimaldab õppematerjalid riputada veebi ja õppeprotsess on muutumas aina võimalusterohkemaks, kuid samas ka tehnilisemaks ja emotsionaalselt vähempuudutavaks. Otse suhtlemine aga loob inimeste vahel sideme ning hea õpetaja mõjutab õppeprotsessi mitte ainult tehnikaid tõlgendades vaid kogu oma olekuga. Nii võtavad õpilased orgaaniliselt alati midagi üle ka suhtumisest töösse, mistõttu käsitöö õppimiseks on meistri vahetu juhendamine parim ja autentseim viis.

Minu töö koosneb praktilisest ja uurimuslikust osast. Asusin Virve õpilase rolli, et läbi praktilise töö omandada meistritarkusi ja õppida võtteid, mida hiljem ise oskaksin edasi õpetada. Tikkisin Virve juhendamisel hääbepistes seinavaiba, mille valmimise protsessi ja sealt saadud kogemusi ma käesoleva töö kirjalikus osas kirjeldan ja analüüsin. Õppisin Virvelt kõikjal, kus ta õpetamas ja kursuseid juhendamas käis: Tartu Rahvaülikoolis, Tartu rahvarõivaste valmistajate koolis ja individuaalselt tema juures kodus. Kogusin ja konspekteerisin tema nippe ja õpetusi ja püüdsin ise neid praktilise töö juures rakendada.

Kõik nõuanded on kogutud osalusvaatluse teel ja individuaalse praktilise õppe käigus, materjal on käsikirjas minu omandis.

Minu uurimisküsimused on:

- * Milline on olnud Virve Valtmann-Valdsoni koostöö moekunstnik Aldo Järvisooga ja milliseid esemed selle käigus valmisid?
- * Millised on tema töövõtted ja soovitusel villaste lõngadega tikkimisel?
- * Millised on tikkimise eeltööd, probleemid ja lahendused minu praktilise töö näitel?

Kirjalik osa jaguneb kolme peatükki. Esimeses peatükis kirjutan Virve nõuannetest villaste lõngadega tikkimisel. Teises peatükis keskendun oma praktilise töö – tikitud vaiba valmimise protsessikirjeldusele. Kolmandasse peatükki koondan arutelu ja järeldused kogu õppeprotsessist.

Tikitud tekstiil saab õpiobjekt mulle ja näitlik õppevahend põhikooli, kus ma käsitööõpetajana töötan. Samuti saab see olema näidiseks võimalike tulevaste tikkimiskursuste tarbeks.

Diplomitöö praktilist ja uurimuslikku osa toetavates lisades on fotod Virve tikitud pidulikest rõivastest ja minu praktilise tööna tikitud tekstiil. Töös kasutatud fotod, millel ei ole märgitud autori kohta, on minu tehtud.

Loodan, et töös käsitletud teemad on abiks ka teistele tikkijatele, kes sellist mahukat tööd ette võtta soovivad.

Soovin tänada kõiki, kes mind selle töö valmimisel nõu või informatsiooniga aitasid, aga kõige suurem tänu kuulub muidugi Virvele tema aja, lahkuse ja nõuannete eest minu õpetamisel.

1. VIRVE VALTMANN-VALDSONI LOOMING INSPIREERIJANA

Selles peatükis kirjeldan Virve töövõtteid ja soovitusi villaste lõngadega tikkimisel. Esitlen mind inspireerinud tema tikitud kauneid õhtukleite ja kajastan tema koostööd moekunstnik Aldo Järvsooga.

1.1. Tehtud tööd

Virve on suurte kogemustega meister, kes on käsitööd teinud ja seda ka õpetanud ligi 60 aastat. Ta on kõrgelt hinnatud õpetaja ja käsitööringide juhendaja nii Tartu Rahvaülikoolis kui ka Tartu rahvarõivaste valmistamise kursusel ning töötanud aastaid käsitööõpetajana üldhariduskoolis.

Valdavalt tikkimisega on ta tegelenud just viimasel kahekümnel aastal ning Muhu tikandit õppinud kursusel Silja Nõu juhendamisel (vt tehtud töid lisa 1). Ta on tikkinud väga palju rahvariideid tantsugruppidele ja teinud koopiaesemeid muuseumitele. Ta on juhendanud ka väga palju õpilasi, aga tuntuks kogunud ja tähelepanu saanud läbi koostöö moekunstnik Aldo Järvsooga. Ta on suure hulga Järvsoo loodud kleitide tikandite autor ja teostaja (vt lisa 2). Nende koostöö sai alguse tartlase, kirjastaja Tiina Kaalepi kaudu, kes teadis Virvet kui meisterlikku tikkijat ja soovitas teda Järvsoole.

Aldo Järvsoo: „Hakkasin tegema rahvuslikku kollektsiooni ja leidsin, et tahan seal kasutada just tikandeid. Plaan võttis konkreetsema kuju siis, kui olime Virvega kokku saanud ja ma nägin, kui meisterlik on tema töö. Virve on ka inimesena niivõrd inspireeriv, et temaga koostööd teha oli suurepärane.

Päris alguses otsisin välja mõned konkreetsed motiivid, mida palusin Virvel tikkida, sest tikand pidi olema kindlas mõõdus. Koostöö käigus kujunes aga välja nii, et andsin ainult mõõdud ja asukoha, kuhu tikand tuleb. Mõne motiivi valisime ka vaiba pealt, mis tal kodus endale tikitud on. Kleidikangad, millele ta tikkis, olid enamjaolt siidist, mõned ka peenvillased. Ta tikkis need kõik villaste lõngadega. Värvilise tikandi puhul olid Virvel

täiesti vabad käed. Tema tikkimiskunst on niivõrd meisterlik, et isegi ühevärvilise valge tikandi puhul on selgelt aru saada, et kujutatud on nt meespäid. Ta tikib niivõrd täpselt. Kui tikandeid hakati ka pruutkleitidele soovima, siis nt kannikesekimbud vms Virve nii kavandas kui ka tikkis. Mulle on mõned kliendid hiljem rääkinud, et kleit on nagu pärandvara läinud edasi emalt tütrele, aga tikandid on ikka peal imeliselt kaunid ja kulumata.

Virvel tuli vahepeal täita ka teiste tellimusi, aga tikandid meeldisid mulle nii väga, et üritasin leida püsivat palgalist tikkijat üle Eesti. Nii head kui Virve ei leidnudki ja siis sai tikandiperiood vaikselt ka läbi. Masintikand tuli peale ja Hiina kergetööstusega ma konkureerida ei soovinud.

Meie koostöö kestis ligikaudu viis aastat. See nägi välja nii, et sõitsin rongiga hommikul Tartusse, sain kätte tehtud töö ja arutasime koos järgmised läbi. Siis sõitsin rongiga tagasi ja jõudsin veel lõunaks töölegi. Mul on kahju, et endale ma midagi tellida ei jõudnudki sel ajal. Oleksin soovinud suurt uhket tikitud saanitekki, nüüd on mul ka koht, kuhu see panna.“ (Suuline teade autorile 17.05.2020)

Nende koostöö oli nii viljakas, et Virve meisterlikkusest inspireeritud Järvisoo lõi terve kleidikollektsiooni ja koostas 2018. aastal näituse ühistöös sündinud kleitidest. Näitust kajastati ka ajakirjanduses. Tsiteerin siinkohal mõnd lõiku, mis annavad hästi edasi Virve rolli selles.

Oma rahvuslike tikanditega ehitud kleitide näitusega «Virve» tegi moekunstnik Aldo Järvisoo kummarduse eesti rahvarõivastele ja kõigile käsitööd armastavatele eesti naistele.

Tegelikult mahtus Aldo Järvisoo kummarduse sisse ka tänu Virvele – naisele, kelle järgi sai näitus nime ja kes tegi kõik uhked marja- ja lilletikandid moekunstniku värskeimale kleidikollektsioonile, mille nädalane väljapanek Rotermanni kvartali Vanas Jahulaos oli Tallinna moenädala avalöögiks.

Moekunstnik tunnistas, et kui tavaliselt jääb nimevalik viimasele hetkele ja viimane kleiditeos võib anda pealkirja kogu tervikule, siis seekord otsustas ta tunnustada mahuka tikkimistöe autorit, kelle täisnime jätab ta targu enda teada, sest head tikkijad on tõeline defitsiit. Siiski, nimega Virve seondus talle ka üks rahvusliku kunsti uhkustest, kuulus talutüdruk Eduard Viiralti gravüürit «Virve».

«Kokkuvõttes ongi see kummardus kõigile käsitööga tegelevatele eesti naistele,» ütleb Aldo [...]

Mõnikord on ta peljanud, et mida võiks arvata tema rahvarõivaainesest loomingust need, kes tunnevad teemat sügavuti ja paremini.

Oma aukartuse ja hirmude kiuste on moelooja siiski kuulnud vaid tänusõnu. «Peamine eesmärk on meil ju ühine – elus hoida ja edendada eesti rahvakunsti, millest eestlased on paraku võõrandunud,» sõnab rõivakunstnik.

Mahukas kleidikogumis on erinevaid meeleolusaarekesi: hallid linased, geomeetriselised trükikangad, rahvariidetriibulised villased ja tikitud siid. Kui Virve tikkis kleitidele sõstraid, maasikaid ja lilli, siis Aldo õmbles, tegi plisseerimistöö ja kujundas arvutis trükikangamustreid. (Rosen, B. 2008)

"Mul on lihtsalt tikandivaimustus! Jätkan seda teemat kindlasti," ütleb Aldo õhinal. "Tikkimine võtab niivõrd kaua aega. Eks mu tikkija on järjest teinud. Mina ei suudaks seda teostada. Ta on Eesti kõige parem tikkija! Kõik tikandid on teinud üksainus naine? "Jah. Aga kõik need asjad on õmmelnud üks ja ainus inimene – mina. Mul ei ole ühtegi õmblejat," muigab Aldo.

Peaaegu kolmekümne kleidi hulgast üks pilkupüüdvamaid on must õhtukleit, mida kandis Tiina Kaalep tänavusel presidendi vastuvõtul. "See sai lihtsalt läbi aegade kõige ilusam," hindab Aldo ise. Sama kleidi peal on mitu suurt tikandit. "Tavaline inimene teeks selle kleiditäie tikandeid valmis kuskil viie kuuga. Aga minu tikkija tegi ühe kuuga!" sõnab Aldo uhkelt naeratades. "Temale meeldib teha ja minule meeldib talle aluspinda ette valmistada. Võtan seda nii. Ma ei saa öelda, et see on täiesti minu looming."

Aldo toob esile veel ühe tikandiga kleidi, mille rinnaesisel on sõstrakimp. "Rääkisime tikkijaga sõstardest ja näitasin talle üht ilusat sõstrakimpu, mille võiks sinna teha. Kui järele läksin, olin täiesti vaimustuses," kirjeldab Aldo. "Iga kord, kui talt midagi kätte saan, olen positiivselt üllatunud."

Aldo sõnul Virve ise esiletõstmist ei taha. "Oleme seda temaga arutanud ja ta on väga rahul nii, nagu praegu on," tunnistab Aldo ning lisab vaid, et tegu on pensionäriaga, kes käib veel tööl ja samal ajal teeb käsitööd. "Selline inimene, kes jõuab kõike. Ma ei tea, kust ta selle energia võtab. Tahaksin ise ka kunagi selline olla." (Rebane, E. 2008)

Pilte näitusest vt lisa 3.

Virve tikitud kleidid on esindanud Eesti käsitööd mitmetel üritustel välismaal ja olnud pilgupüüdjaiks Eesti vabariigi aastapäeval presidendi vastuvõttudel. Tema tikitud esemeid on eksponeeritud mitmetel näitustel. Näiteks ERMis näitusel „Külatänavalt punasele vaibale. 100 aastat rahvuslikku moodi“ oli väljas kleit (vt lisa 2 foto 28), mis nüüd on koha leidnud muuseumis. Selle kleidi ERM A 1040:55 kirjeldus muuseumi legendi järgi:

Violetsest villasest kreppkangast täispikk varrukateta õhtukleit, millel sügava väljalõikega kraeta kaelus. Kleidil on violetsest siidkangast täispikk vooder ja vasakul küljel plastist tõmblukuga kinnis. Seelikuosas on voodri külge õmmeldud kahekordse kihina violetne tüllkangas. Kleiti kaunistab esiküljel mitmevärvilisest villasest lõngast hääbe-, madal- ja varspistes lillemotiividega tikand.

Muhuainelise tikandiga kleit on valmistatud presidendi vastuvõtuks 2012. aastal, kuid omanik haigestus ja ei saanud vastuvõtule minna. Kleiti kanti esimest korda Californias Palo Alto ühel Stanfordi pidulikul üritusel. Eesti Vabariigi Presidendi poolt EV aastapäeva puhul korraldatud vastuvõtul oli kleit seljas 2016. aastal.

Ka see kleit on üks paljudest, mis valmis koostöös Aldo Järvisooga. Kahjuks ei ole võimalik sellest produktiivsest koostööst käesolevale tööle väga palju fotosid illustratsiooniks lisada. Tehtud töid on oluliselt rohkem, kui siin näeb. Järvsoo jagas minuga pilte nii palju, kui ta neid leidis, aga kuna sellest perioodist on juba aastaid möödas, siis on paljud fotod läinud kaduma.

1.2. Virve tehnika ja soovitused

Olen Virve Valtmann-Valdsoni tikkimistehnikat kirjeldanud oma seminaritöös (Murs, 2020) rahvariiete tikkimise näitel. Üldjoontes rakenduvad samad võtted ka villaste lõngadega tikkimisel, siia töösse lisan täiendusi.

Virve soovitab tikkimistöödeks kindlasti raami. Vastavalt vajadusele võib see olla suurem või väiksem. Ka väikese ümmarguse raami saab pitskruviga laua külge kinnitada nii, et tikkida saaks kahe käega (vt foto 1). Ta ise tikib kõik tööd

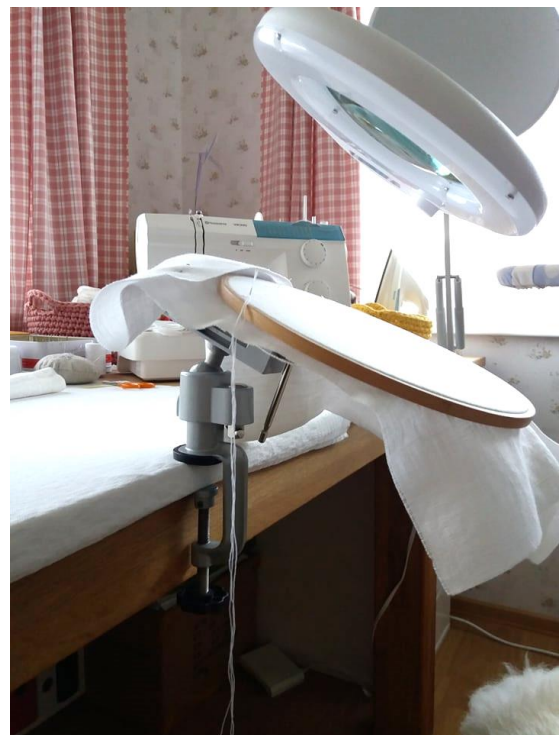

Foto 1. Tikkimine väikesel raamil (Allikas: T. Kuus erakogu)

raamil (vt foto 2). Nii jääb töö puhas ja sile, käe vahel tikkides on väga raske ühtlast pinget hoida, sest tihedalt täis tikitud ja tikkimata pind on erineva pingega. Raami peal on töö ka ülevaatlik ja kangas ei kortsu. Kangas peab raamil olema väga pingul. Tema tikkimistehnika on selline, et parem käsi on töö peal, vasak all võtab nõela vastu ja torkab alt üles tagasi. Ta soovitas seda tehnikat tungivalt ka mulle.

Foto 2. Virve tikkimas suurel raamil

Suur jalgadele toetuv tikkimisraam, mida ei pea käes hoidma, on kasutusel olnud aastasadu, kuigi tänapäeval kasutavad seda vähesed, peamiselt professionaalsed tikkijad. Ka minul on sellel tikkimine esmakordne kogemus. Ajaloost võib leida 18. sajandist pärit näite. Londoni Rahvusgaleriis asuval maalil näeme tikkimas Madame de Pompadouri, kes oli Prantsuse kuninga Louis XV favoriit ja õukondlane (vt foto 3). Sel ajal oli tikkimine kirjanduse ja muusika tundmise kõrval kõrgelt hinnatud oskus, mis näitas kultuursust, mistõttu soovis Madame de Pompadour, et teda kujutataks just tikkimisraami taga, mis annab tunnistust, et ta on kultuurne ja lugupeetud naine. Maalil on näha ka tikkija käte asend, mille järgi võiks oletada, et tikkimine käis samamoodi: parem käsi töö peal, vasak all nõela vastu võtmas.

Mustale villasele kangale võib mustri joonistada valge markiriga. Sellega tehtud joon kulub maha ja ei määri kangast, vajadusel saab töö käigus joonist ka parandada ja isegi muuta. Tikkimisinõel võiks olla lühike, siis on see paremini kontrollitav.

Kui aluskangas on tumedates toonides, tuleb tikkimisel elementide vahele (nt õie kroonlehed, leherood) jätta u 1 mm tikkimata pind. See kitsas tume joon annab tikandile sügavuse ja ruumilisuse, tikand jääb elavam. Heleda kanga juures seda rakendada ei saa, sest vari pole valge. Villase lõngaga tikkides ei tohiks tõmmata lõnga liiga pingule ega tikkida pisteid väga tihedalt üksteise kõrvale, siis jääb ilme tuim ja masinlik. Nõelapisted võivad jääda näha, olla üksteisest eristatavad, kuid nad peavad olema korrapärased ja võrdse tihedusega jaotunud. Aluskangas võib isegi hästi kergelt läbi kumada.

Tuleb vältida n-ö ületikkimist, kus tikkimislõngad üksteist ka-

tavad, et ei tekiks tihedaid pakse kohti. Katvuse annab kohev keermega lõng. Kui tikkimise käigus muutub lõng laugeks ja kahekordne lõng ei kata enam kohevalt, vaid moodustab üksteise kõrvale kaks sirget posti, tuleb selle vältimiseks lõngale kogu aeg keerde peale keerata. Lõngale keerdude peale keeramist näeb fotol 4. Kumbki lõng keeratakse eraldi päripäeva ja siis lastakse need kokku keerduda vastupäeva.

Foto 3. François-Hubert Drouaisi maal Madame de Pompadourist tikkimas, 1763-1764 (Allikas: www.nationalgallery.org.uk)

Foto 4. Lõngale keerdude lisamine

Tikkimist alustatakse alati väljast sissepoole, st ülalt elemendi tipust, liikudes keskelt ühele ja siis teisele poole. See aitab hoida õigel joonel ka tikkimise kaldenurka. Virve ei tiki elementidele kontuure. Ta tikib madalpistes hästi täpselt kaart järgides või kasutab sidepistet, et äär jääks õhuline ja ažuurne. Kõige rohkem määravad tema sõnul lõnga suunad üldist visuaali. Lõnga jämedus ja alusmaterjal peavad olema vastavuses. Väga peenikese lõngaga ülitihedalt ja katvalt tekki tikkides jääb mulje nagu oleks tegemist aplikatsiooniga, kaob tikandi õhulisus ja elavus.

Villase lõnga ots jääb peenem ja seda on parem kangasse peita, kui lõnga ei lõigata kääridega, vaid tõmmatakse käega katki. Tikkimislõng ei tohiks olla pikem kui 30 cm, muidu kulub see tikkides õhukeseks ja ei kata enam.

Varspistet võib tikkida vastavalt vajadusele nii, et peenemad varred ühe reana, jämedamateks varteks kaks varspisterida tihedalt kõrvuti. Topeltvarspistet võib teha ka kahe lähedase tooniga, jääb varjundi võrra huvitavam.

Värvusõpetus

Suurele pinnale värve kavandades tuleks tsoneerida soojad ja külmad alad, mitte nii, et sooje ja külmi värve on puistatud ühtlaselt ja võrdselt üle teki. Näiteks nii, et üks kimp jahedates, teine soojemates toonides ja neid siis üldpildis tasakaalustada. Valdav helesinine toon tikandis jätab odava mulje.

Tolmukaid ei tehta säravkollaseid, pigem rohekat-hallikat tooni. Ka lillesüdamike tikkimisel tuleks valida pastelsemad toonid, mitte puhast valget või liiga kirkast kollast. Kollane on üldiselt värv, mida tikandis kasutada minimaalselt. See on nii intensiivne, et „sööb“ kõik teised toonid ära. Fookuspunktid (nt lillesüdamed) tikitakse viimasena, et värvust õigesti doseerida. Minu teki suure punase roosi tolmuks soovitas ta tikkida osaliselt kroonlehtede peale, et vähendada liigset punast pinda. Suured sõlmpistes tolmuksatäpid võib teha ka neljakordse lõngaga, ei pea peeneks harutama. Kui kimbus on nii õied kui nupud, siis nupud on kõige säravamad. Lehte tikkides tuleb varjundeid anda kummalgi lehepoolel pisut erinevalt, sest looduses ei ole ka lehed värvunud sümmeetriliselt.

Tumeda kanga puhul väga tumedaid toone elementide servadel mitte kasutada, sulab nähtamatuks. Kui ei suuda otsustada ja on suured kahtlused toonivalikus, tuleks jätta selleks korraks töö pooleli ja vaadata tööd järgmisel päeval uue pilguga. Siis tavaliselt selgub ka lahendus.

2. PRAKTILISE TÖÖ – HÄÄBEPISTES TEKİ TIKKİMISE PROTSESSİKIRJELDUS

Selles peatükis kirjeldan teki tikkimise tööprotsessi. Millised olid vajalikud eeltööd, millised takistused või probleemid töö tegemise käigus ilmnescid ja kuidas need lahendasin. Tegevuskäiku kajastan ajalises järjekorras etappide kaupa.

2.1. Inspiratsioon, algallikas

Praktiliseks tööks soovitas Virve mul võtta aluseks Eesti Rahva Muuseumis asuva teki ERM A 789:11 (vt lisa 4 foto 48), mille autoriteks on endisaegse rahvakunstimeistrite koondise Uku meistrid. Uku on 1966. aastal loodud ja 1994. aastani tegutsenud käsitöömeistreid koondav ettevõte, millel on olnud suur roll käsitööoskuste edasiandmisel ja käsitöõharjumuste hoidmisel Nõukogude Eesti perioodil. Uku jõudis kujundada ja mõjutada mitme põlvkonna ettekujutust rahvuslikust käsitööst.

See on uhke ja värviline kunstniku kavandi järgi 1988. aastal tikitud tekk. Kunstniku nimi ei ole teada, muuseumi legendi kohaselt on vaiba valmistanud meistrid Sild (kanga kudumine) ja Jõelaid (tikkimine). Virve on sellelt mustri aastaid tagasi muuseumis kalkale ümber joonistanud, aga ei ole jõudnud seda ise valmis tikkida. Ta arvas, et lõputöö jaoks on see just piisava mahuga, sisaldades palju erinevaid elemente, mustri- ja värvikombinatsioone, mis on tehnika mitmekülgeks õppimiseks vajalikud. Mulle sobis see väga hästi, sest soovisin saada just suurel raamil tikkimise kogemust. Pealegi on sellised toretsevad paljude värvidega tikitud tekid väga pilkupüüdvad ja ühele käsitöölisele tore väljakutse, mida ma tõenäoliselt ise poleks vist muidu endale esitanud.

Soovisin rohkem teada selle ajajärgu, tolleaegsete võimaluste ja selle kohta, kuidas tol ajal vaibatikkimine käis. Kas töö tehti raamil või käes, kui palju tikkija pidas või sai materjalipuudusel kinni pidada kunstniku kavandist, kui kaua võttis sellise töö tegemine

aega, jms? Kahjuks ei leidnud ma piisavalt kontakte. Mõningast teavet toleaeagsete olude kohta olen leidnud ajakirjandusest, aga konkreetset tikkimise kohta väga vähe. Ühe meenutuse siiski sain tikkijalt, kes töötas Ukus aastatel 1980-1993.

1980. aasta novembris liitusin ma rahvakunstimeistrite koondisega Uku käsitikkijana.

Mulle õpetas muhu tikandit Leida Kirst. Töötasin muidugi kodus laste pärast. Ma tikkisin väga palju erinevaid esemete osasid. Musta värvi kangaosad anti koos erinevate toonidega lõngadega. Kavand oli ette antud ja lõngad olid kõik täpselt vajalike toonidega, seal ise midagi valima ei pidanud ega saanudki. Peamiselt tikkisin lilltikandit, vastavalt vajadusele ka teisi tikandeid. Pärast tikkimist need kangaosad viimistleti teiste töötajate poolt – nt sussid, seinapildid jms.

Tikkimisraami ma väga palju aastaid ei kasutanud. Hiljem, kui raamil hakkasin tikima, siis oli see väike, 16 cm läbimõõduga. See oli väga sobiva suurusega käes tikkimiseks. Raami kvaliteet oli väga hea. Kui tikand oli suurem, siis sai raami edasi tõsta. Mina tikin nii, et vasaku käega hoian raami kinni, põial on peal ja teised sõrmed all. Niimoodi parema käega saan nõelaga tikkides täpselt õigest kohast sisse ja koheselt ka välja tulla. Nõela ma allapoole ei lükka, vaid kohe ülesse õigest kohast umbes nagu õmmeldes. Põhiliselt kasutan lilltikandis hääbepisteid, milles on madalpisted, vajadusel lisaks on ka vars-, ahel- ja tikkpisted. Kuidas Ukus tekke tikiti, seda ma ei tea. Ma ei tea, et neid üldse oleks tikitud. (Suuline teade autorile, anonüümne).

Originaali ma näinud ei ole rohkem kui fotol. Oleksin võinud muuseumisse seda vaatama minna, aga kuna mu töö eesmärk ei olnud mitte täpse koopia valmistamine, vaid tikkimise õppimine just Virve juhendamisel ja tema ei pidanud seda oluliseks, siis nii jäi.

Enne mind on Virve seda mustrit jaganud veel ühele oma õpilasele, kes teki ka valmis tikkis (vt lisa 4, foto 49). Seda tekki sain ma näha ja pildistada. Kuna Virve on ka selle teki tikkimist juhendanud ja värvuskompositsiooni läbi lahendanud, soovitas ta mul juhitud rohkem nendest toonidest, julgustades mind usaldama ka enda maitset ja värvivalikuid ning mitte olema kinni originaalis. Kui neid kahte tekki fotodelt võrrelda, on nende värvilahendus ja mustrijooniski pisut erinev. Põhjuseks see, et Virve nägi originaali ainult korra muuseumis maha joonistamise ajal, värvid pani hiljem paika mälu järgi. Virve mahajoonistus oli must-valge, värvilahendus peale märgitud sõnadega „soe roheline“, „muhu roosa“ jne. Otsisin hiljem selle teki ka MuSist üles ja printisin foto välja. Nende kahe teki fotod olid mul töö ajal mõlemad näha. Kuna tikitavast tekist saab tulevikus õppevahend ja et mustrit saaks hiljem ka kasutada, tegin visandi põhjal ka korrektse mustrijoonise (vt lisa 4 joonis 4).

2.2. Töö käik

2.2.1. Eeltööd

Eeltöödele kulus umbes kaks kuud. Selle aja jooksul sai muretsesetud tööks vajalikud vahendid, kantud muster kangale, testitud tikkimislõngu ja tehtud tikkimise tööproovid. Esimeseks ülesandeks sai tööks vajalike vahendite hankimine. Nendeks olid kangas, tikkimislõngad, tikkimisraam, luuplamp, nõelad, käärid, markerid, kalka.

Kangas

Originaalteki kangas on käsitsi telgedel kootud linase lõime ja villase koelõngaga. Kuna ma ei teinud täpset koopiat, siis otsustasin kangast ise mitte kududa, vaid ajapuudusel piirduda poekangaga. Kvaliteetset täisvillast musta kangast polnud aga lihtne leida. Enamik müügil olevaid villaseid kangaid sisaldab ka polüamiidi (20-30%) vms, mina tahtsin aga kindlalt kasutada 100% villast kangast. Soovisin kindlalt enne ostu kangast ka näha ja käega katsuda, et olla sobivuses kindel, seetõttu jätsin esialgu veebipoed kõrvale. Aluskanga juures on üliolulised teatud omadused, mida ekraanilt pole võimalik tuvastada ja mida pole kirjas ka tootekirjelduses. Nt peab hea kangas tikkimiseks olema nõelaga hästi läbitav, mida täisvillane ka on. Küllastasin kangapoodi nii Tartus kui ka Viljandis, ostes kaasa mitmeid väikseid kanganäidiseid, päris hästi sobivat siiski leidmata. Virve vaatas need üle, arvates samuti, et päris hea variant pole neist ükski. Põhjused: liiga õhuke, sisaldab sünteetikat, koepind pole sile või on karvastatud nii, et näeb välja nagu fliis (vt näidised lisa 5, foto 54). Tegin Virve soovitusel järgi ja kontrollisin juba poes nõelaga kanga läbitavust.

Leidsin peale pikki otsinguid ideaalselt sobiva kanga lõpuks ühest Tartu kangapoeist. See oli kvaliteetne täisvillane Itaalia mantlikangas, mida oli järel vaid 92x160 cm suurune tükk, millest mulle õnneks täpselt piisas ja mille Virve ka heaks kiitis.

Lõngad

Virve soovitusel oli kasutada tikkimiseks sobiva jämedusega villast lõnga. Ta andis ette näidise, milleks oli neljakordne villane lõng, mis tuli pooleks jagada. Selle tulemusel tekib kahekordne lõng, mis oma jämeduselt on peenem, kui nn maavillane 8/2 lõng, millega harilikult suuremõõtmelisi tekke tikitakse. Samas on see jämedam kui peenvillane tikkimislõng, mis suure teki tikkimiseks jääb liiga peenikeseks. Veel oli oluline, et igat värvi lõnga oleks vähemalt kolmes eri toonis, mis omakorda oleks ka sobivas hele-tumeduse astmes, et tikandis sujuvaid üleminekuid saavutada. Virve enda lõngakarbist on tikkimislõngad sorteeritud värvi järgi. Seal on erineva jämeduse ja isegi koostisega lõngu. Kuigi ta eelistab tikkimisel 100% villast lõnga, teeb ta siiski vahel koostise suhtes kompromisse, kui muster nõuab just soovitud toone. Tal on suur kogemustepagas, mis lubab materjalidega vabalt ringi käia. Minu oskused on temaga võrreldes kordades väiksemad, seetõttu soovisin leida hästi ühtlase kvaliteedi ja sarnase jämedusega lõngasid, et võimalikud tikkimisvead ei võimenduks.

Ühtegi konkreetset firmat ta ei nimetanud, soovitas aga, et hea kvaliteediga sobivas jämeduses lõngu on ta varem ostnud Tartu Kaubamaja Liann Lõngad kauplusest. Kuna mul oli nüüd ees täpne etalon, kui jäme sobiv tikkimislõng teki tikkimiseks peab olema, hakkasin neid kaubandusest otsima. Paraku Tartu lõngapoodidest ma neid eriti ei leidnud. Liann Lõngad kaupluses oli suhteliselt väike valik, paarkümmend tokki leidsin taaskasutuspoodide tikkimiskomplektidest. Kõik need olid aga erinevate firmade omad, mis erinevad üksteisest jämeduse, korrutuse ja kohevuse poolest.

Lõngad lootsin esialgu leida Eestist. Soovisin ka neid nagu kangastki enne ostu näha ja käega katsuda. Käsitöömaterjale olen ma veebist ostnud küll, aga ainult siis, kui ma täpselt tean, millega tegu. See, kas lõng on lauge või tiheda keeruga, kui vildistuv ta on või kuidas tikkimisel pinda katab, pole pildilt näha. Uurisin ka teiste tuttavate tikkijate-käsitöölaliste seast, milliseid lõngu nemad kasutavad ja kust neid hangivad. Valdavalt on suuri tekke tikitud 8/2 lõngaga, väiksemaid esemeid peenvillaste lõngadega. Paljud kasutavad ka akrüüliseguseid lõngu, mille mina välistasin. Aardla lõngakauplus Tartus, kust paljud käsitöötajad omaale materjale ostavad, müüb küll suures valikus ja sortimendis lõngu, aga nende kaubad on markeerimata, mistõttu täpselt koostises ei saa kindel olla ja partiid juhuslikud.

Rahvuslikuks käsitööks sobivate lõngade pakkuja Eestis on Saara kirjastuse e-pood. Nende 12/2 jämedusega lõng on üsna ligilähedane sellele, mida mul vaja oli. Lõngad on kvaliteetsed ja ilusates värvitoonides, olen neid kasutanud kinnaste kudumiseks. Tellisin

sealt kogu sortimendi (41 tooni) 12/2 mõõdus lambavillast lõnga. Kuna oli selge, et tooni-valikuks neist ei piisa, lisasin tellimusele ka 10/2 lõngad (31 tooni), lootes, et saan neid siiski koos kasutada (vt lisa 5, foto 53).

Tuntud firmadelt nagu Anchor ja DMC olin näinud ainult mulineesid, villaseid mitte, seega esialgu neid välismaalt ei tellinud. Hiljem saingi veenduda ühe juhusliku lõngatoki näitel, et nt Anchori lõng on välimuselt hoopis kohevam, selle mulje tikandis jäi n õ karvasem ja teistest eristuv.

Olles nüüd varustatud umbes 120 tooni tikkimislõngadega, aitas Virve need gruppidesse komplekteerida (vt foto 5). Ta köitis omavahel harmoneeruvad lõngad punktidesse (vt ka foto 6). Tal on tundlik värvimeel ja värve grupeerides sain hea kogemuse, mida tuleb arvestada. Üheks aspektiks on lõnga toon, jälgida tuleb aga ka heledumuse astmeid. Kui lõngu pole piisavalt, tekivad toonide sunnitud määramisel loogikavead, kui ühte gruppi satuvad küll toonilt erinevad aga nt samal heledumuse astmel olevad värvid. Siis sulandumist ei teki, tekib vastuolu.

Foto 5. Lõngade grupeerimine

Foto 6. Toonide järgi komplekteeritud lõngad

Mustri maha joonistamine, kangale kandmine

Kõigepealt kopeerisin Virvelt saadud mustri tugevale satiinkalkale. Võrdluseks oli kõrval originaali foto muuseumi andmebaasist, mida jälgides täpsustasin mustrit (vt foto 7).

Kinnitasin saadud mustri lehe täpselt paigutades nõõpnõeltega kanga külge. Et visuaalselt paremini mõjuks, tuleb muster paigutada nii, et kanga alläärele jääks pisut laiem (paar cm) mustrivaba pind kui üläärele. Võrdse paigutuse puhul tekib tunne nagu pildi alumine osa oleks raskem ja tikand “vajuks” näiliselt alla ära. Siis võtsin terava otsaga jämeda sukanõela ja torkisin sellega läbi kalka umbes 3 mm vahedega mööda mustri kontuuri augud. Järgmisena markeerisin läbi nende torkeaukude mustri valge peene otsaga markeriga (vt foto 8). Kangale tekkis valge punktiir, mida hiljem tikima hakates oli vaja detailhaaval veel üle, täpsemaks joonistada. (vt foto 9). Seda pole vaja karta, et marker töö ära määrib. Villane kangas markeritinti endasse ei ima,

see jääb pealispinnale ja tegelikult kulub sealt kogu aeg ka maha. Püsib täpselt nii palju kui tikkimiseks vaja, aga ei kogune kangasse. Kuivades muutub ta valgeks tolmuks, nii et seda

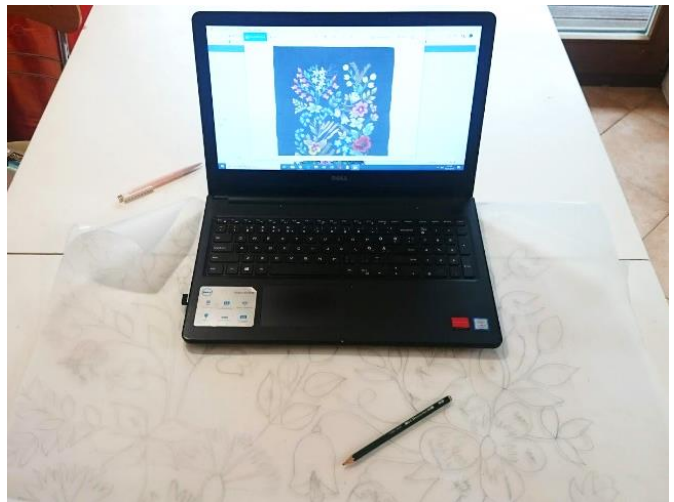

Foto 7. Mustri täpsustamine

Foto 8. Mustri kontuuri augustamine ja markeeringimine

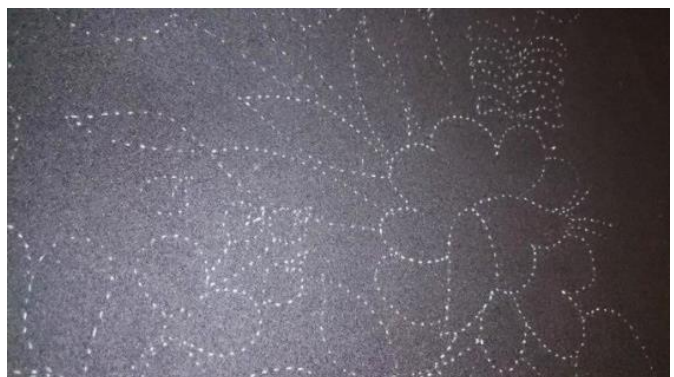

Foto 9. Kangale kantud mustriskeem

on võimalik sealt isegi sõrmega tuhmiks pühkida ja mustrit täpsustada, kui vaja. Kui tekki peaks tikkima käe vahel nagu paljud tikkijad teevad, tuleks mustrikontuur tõenäoliselt eel-
pistes niidiga üle tikkida.

Täpset kirjeldust, kuidas mustrit kõne all olevale tekile Ukus peale kanti, ei tea. Huvitav on lisada aga võrdluseks viis, kuidas kanti mustrit kangale 18. sajandil. See on üsna sarnane minu meetodile.

Tikkija joonistas mustri kontuuri läbipaistvale või õlitatud paberile. Seejärel asetaski ta mustri läbipaistva paberi paksema paberi peale ja augustas nõelaga mustri kontuuri läbi mõlema paberi. Tikkija kinnitas augustatud paksema paberi nõeltega tikkimiskangale. Siis kattis ta paberi pinna kas pulbristatud tahma, sõe või värvilise kriidiga ja harjas pulbri aukudesse. Pärast seda paber eemaldati ja kangale jäi õrn punktiir, mida tikkija sai juhisenä kasutada. Protsessi korrati, kuni kogu muster sai kangale üle kantud. Pärast punktiiri tekitamist joonistas tikkija kontuuri võimalikult täpselt üle, kasutades selleks musta või sinise India tindi sisse kastetud sulge või pintslit. Viimaks puistati kangale peent saiapuru, mis imes sisse liigse sõe või tahma ilma kangast kahjustamata. See ülekandmis- ja ettevalmistamisviis oli kõige tavalisem, kuid mõnel juhul, näiteks suure hulga kulla või paljude erinevate värvide kasutamisel, kopeeriti kujundus rohelisele läbipaistvale paberile ja kinnitati kanga külge väikeste õmblustega, mis jäid valmis tikandi alla peitu. See protsess võimaldas tikkijal saada selgema ülevaate kujundusest, aitas toetada kuldtikandi lisatud raskust ja kaitsta õrnu kangaid. (Koons, 2018, lk 38-39)

Tikkimisraam

Järgmine töövahend, mis tuli endale leida, oli tikkimisraam. Suur jalgadele toetuv tikkimisraam on ese, mida tarvitavad vähesed ja poodidest neid ei leia. Kunsti- ja käsitöökauplustes müüakse väikesemõõdulisi raame. Otsisin võimalusi veebipoest tellida, kuid sain raami õnneks Virve ja tema õpilase kaudu, kes lasi selle valmistada kohalikul meistri- mehel. Sain esialgu ainult neli raamipulka (kaks lühemat ja kaks pikemat) (vt foto 10), mil- lele tuli kangas külge kinnitada.

Raamikanga külge saab hiljem õmmelda tikkimise ajaks tikki- misriide. Täpsemalt olen tikki- misriide raamile seadmisest kir- jutanud oma seminaritöös (Murs, 2020, lk 21-23), kus on selle kohta ka videod.

Foto 10. Raamipulgad

Raamikanga õmblemiseks oli vaja väga täpselt välja mõõta tihedast puuvillasest rii- dest kaks kangatükki mõõtudega 26x110 cm. Ääristada lühemad otsad hargnemise vältimi- seks ja kinnitada need kangaribad kummagi pikema raamipulga külge klambripüstoliga. Ribad tuli kangast välja lõigata nii, et ühele pikematest külgedest jääks koeäär. Keerasin hargneva serva tagasi ja klammerdasin raamipulga külge. Teise, keservaga ääre külge õmblesin hiljem tikkimiskanga. Raami külgedele hiljem tikkimiskanga kinnitamiseks tu- leks kasutada sünteetilist, mitte puuvillast niiti, kuna pinge on suur ja puuvillane võib kat- keda.

Kangast raamile keri- des tuleb mustrijoonist kaitsta. Selleks kaetakse mus- ter kangal õhukese paberiga ja keritakse need koos raami- pulgale (vt foto 11). Minu kanga seadis raamile Virve, mina assisteerisin. Oluline on reaalselt näha, kuidas meister seda teeb. Ise ilma eelneva

Foto 11. Kanga kerimine raamipulgale

kogemuseta ei oleks ma kindlasti julgenud kangast nii pingule tõmmata. Seda peab tegema praktiliselt täie jõuga, aga tulemuseks on see, et hiljem on väga hea tikkida, kui kangas ei vetru ega anna järgi. Kangas, mis algselt oli 92 cm lai, oli raamile tõmmatult 100 cm.

Raami jalad sain kätte oluliselt hiljem. Kuna minu töö pidi tähtajaks valmis saama, pidin alustama aga tikkimisega kohe. Kinnitasin raami ülaosa pitskruvidega laua külge nii, et esiserv, mida tikkisin, ulatus üle laua (vt foto 12). See oli äärmiselt ebamugav, sest kinnitus oli ebakindel. Väga kõvasti ei saanud kruvi kinni keerata, kuna raam oli sellise kaldenurga all, et oleks muidu purunenud. Tikkimise ajal see liikus, osaliselt tuli raami käega toetada, mistõttu ei saanud ma rakendada ka Virve soovitatud kahe käega tikkimise meetodit. Kuna tikkida sai ainult seda osa, mis laualt välja ulatus, pidin teise poole tikkimiseks keerama töö teist pidi ette ja tikkima ka tagurpidi.

Töö tegi tõeliselt nauditavaks alles see, kui sain raamile ka jalad ning selle lõplikult komplekteeritud (vt foto 13). Suurel raamil tikkimine on väga mugav. Raamil on kangas stabiilne ja pingul, hea on mustrit peal täpsemaks joonistada. Töö on ülevaatlik, jääb puhtaks ja ei kortsu. Raami oli kerge jalgadelt maha kruvida ja kaasa võtta, kui oli vaja Virvega konsulteerimas käia. Seda on lihtne ka toas valguse suunas keerata ning tikandi kaldenurka saab muuta enda poole rohkem või vähem kaldu.

Foto 12. Laua külge kinnitatud raam

Foto 13. Minu töökoht

2.2.2. Tikkimine

Kui kangas sai raamile, tegin kohe ka väikese tööproovi. Virve joonistas kangale mõned elemendid ja viirutas need, et markeerida tikkimise suund ja kaldenurk. Ta selgitas, kuidas tikkida hääbepistet nii, et samal ajal tekiks ka sujuv värvide üleminek ja tulemus jääks loomulik.

Virve kontrollis tööproovi üle (vt foto 14) ja andis loa suure töö kallale asuda, andes juhiseid, milliseid toone kasutada. Alustasin kodus kõige lihtsamatest elementidest – ümaratest lilladest õitest allservas. Karikakrad, kui oluliselt keerulisemad tikkida, käskis Virve alguses kõrvale jätta. Tikkides tajusin kohe, et värvide puudus ahistab ja ma ei saa toone üksteisesse sulatada. Sai üha selgemaks, et olemasolev valik pole piisav ja tikkimis-lõngu tuleb edasi otsida.

Karikakralehtede juures selgus, et mul pole väga hästi **sulanduvaid** toone, küll on aga **omavahel kokku sobivad** toonid olemas. Lahendus tuli leida. Tikkisin need n-ö maalitehnikas, värvilaikudega, et saavutada üldmuljes siiski lehele iseloomulik välimus. Planeerisin, et tasakaalustamiseks teen selle võttega kuskile veel mõne kimbu, siis ei jää selline „lapilisus“ üksikuks ja eraldiseisvaks. Kui me kohtu-

Foto 14. Tööproov

sime ja ma Virvele töö ette näitasin, ei olnud ta sellega sugugi rahul, küsides talle omase huumoriga: „Mis dalmaatslased need sul siin on?“ Ta arvas siiski, et esialgu seda üles harutama ei pea ning otsustamine jääb ajaks, kui töö on valmis ja teised elemendid ka kõrvalt tikitud. Töö käis niimoodi, et kokku saades arutasime Virvega tikitavad elemendid läbi: tikkimissuunad, värvivalikud, kalded jne. Mõnele elemendile joonistas ta suuna ja kaldenurgad kanga peale markeriga ette (vt foto 15), soovitatud värvikombinatsioonid märkisin üles. Vahel muutis ta ka meelt värvide osas, mille ennem oli määranud, kui olin elemente juurde tikkinud, juhtides tähelepanu sellele, kui palju mõjutavad valmis tikitud pinnad järgmiste toonide valikut. Peas kavandatud toonid saavad kanga peal teise värvingu, neid mõjutavad mitte ainult kõrval asuvad elemendid, vaid ka aluskanga suur, õrnalt tikandist läbi kumav pind. Tikkija peab olema töötades paindlik ja valmis muudatusi tegema.

Foto 15. Tikkimissuuna ette joonistamine

Virve on tikkinud oma tekkidel lehti mitut moodi. Nii, et tekivad konkreetsed madalpistes värvilaigud (vt lisa 1 fotod 25 ja 26) või siis nii, et värvivahetus toimub hääbepistena ja värv ei vahetu mitte roo juures vaid hajusalt. See on oluliselt keerulisem ja nii on tikitud ka minu tekk. Peab ütleva, et oligi väga keeruline kõike korraga jälgida: tikkimise suunda, pistete tihedust ja sujuvat värvivahetust nii, et see ei toimuks täpselt leheroo joonel, vaid hajusalt. Kogu aeg tuli lõngadele ka uuesti keerde peale keerata, need kippusid tikkimise käigus välja vajuma.

Väga hoolikas tuleb olla mustrijoonise säilitamisel: kuna kangas raamile tõmmatult venib, siis muutub muster raamil joonisega võrreldes ebatäpseks ja mustrit värskendada raamil nii, et mustrilehe peale paned, ei saa. Mul tuli tuhmiks kulunud mustrit vaid aimata-vate täpikeste järgi vabakäeliselt üle joonistada. Kangas, mis algselt oli 92 cm lai, oli raamile tõmmatult 100 cm lai. Edaspidi värskendasin järjekindlalt mustrit töö käigus. Tikkimise ajal katsin ma kaitseks raamil endapoolse kangaääre kileribaga, et tikandit ega kangast karvaseks ei nühi (vt foto 15).

Pärast suure punase õie tikkimist veendusin üha enam, et nii suurt tööd ma ebaühtlase materjaliga ei jätka. Ma ei olnud rahul värvide üleminekuga, toonid polnud päris õiged ja neid polnud piisavalt (vt foto 16). Väikesed tokid olid kõik erinevate firmade omad – mõni kahusem, mõni siledam, osad aga väga lauge keeruga. 10/0 lõng jäi tikandis mitte ainult paksem vaid ka kõrgem ja seda erinevust oli raske peita.

Õnneks nägin just siis üht Virve õpilast kasutamas Inglise firma Appletons peenvillaseid tikkimislõngu. Nende kvaliteet ja suur värvivalik (423 tooni) jätsid usaldusväärse mulje. Tegin veel uurimistööd ja leidsin veebipoe Inglismaalt, kes pakkus sama firma neljakordset villast lõnga sama suures toonivalikus. Tellisin prooviks esimese partii lõngu (35 tk), mis osutusid sobivaks. Tikkisin esmalt ära võrdluseks teise punase õie (vt foto 17). Vahe oli nii suur, et harutasin esimese üles ja otsustasin tööks kõik uued lõngad tellida. Tegin seda sajakaupa vastavalt vajadusele nii, et lõpuks oli mul olemas 326 tooni. Lõngad olid väikestes vihtides, mis ma papile ümber kerisin, et need nummerdada ja kompaktselt karpri ritta laduda (vt foto 18). Nii tekkis lõngadest hea ülevaade ja need olid ka kiirelt leitavad.

Palju toone tihedalt üksteise kõrval annab hea kontrasti, et värvinüansse paremini eristada.

Varem varutud lõngad saab ära kasutada mitmesuguste projektide tarbeks ning Saara kirjastuse lõngadega tahaksin kindlasti tulevikus tikkida esemeid, kus ei ole tingimata nii palju toone kui selles töös. Need on ka väga head kindalõngad.

Foto 16. Esimesena tikitud punane õis

Foto 17. Appletonsi lõngadega tikitud punane õis

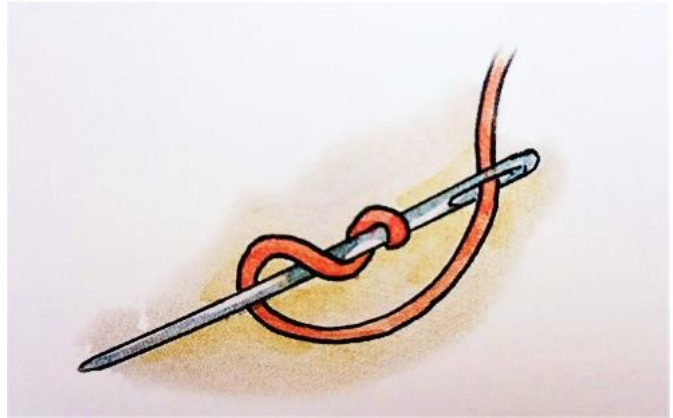
Peale kaht kuud väldanud
eeltöid sain ma novembri alguses
lõpuks tekki tikkima hakata.

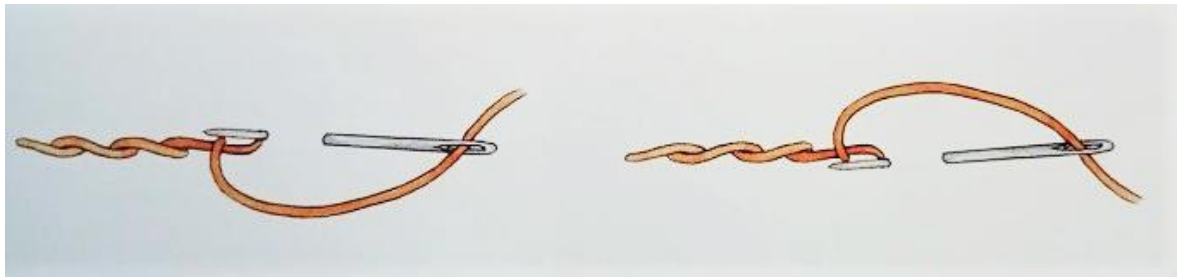
Foto 18. Lõngakarp

Pisted

Tekk on tikitud peamiselt hääbepistetikandina madalpistes. Virve arvas, et hääbepistet võin ma tikkida nii sidepistes kui ka madalpistes, jäin siiski ainult madalpiste juurde. Muuseumi legend väidab, et nii on tikitud ka originaaltekk. Varred tikkisin varspistes ja õiesüdamikud on täidetud sõlm-pistetega.

Joonis 1. Sõlmpiste (Allikas: Meite... 2019, lk 313)

Joonis 2. Varspiste (Allikas: Meite... 2019, lk 309)

Joonis 3. Madalpiste kasutamine hääbepistetikandis (Allikas: Meite... 2019, lk 312)

Äärmiselt oluline on hea valgus. Mina kasutasin luuplampi isegi päikselisel päeval, et valgus langeks mõlemalt poolelt. Kasutasin valgustust, kuid mitte luupi. Luup pigem segas, sest läbi selle ei näe n-ö suurt pilti – teisi värve kõrval.

491
Cassia 32
921.5
419
151
794
157
964
491
92
113
162
164
424
426
315
421-429
425
212
421-429
583
Pamal
Togogel
421-429
998
864
96
961
421-429
583
Pamal
Togogel
421-429

Foto 19. Märkmed tikandis kasutatud lõngade kohta

Olin jõudnud oma teki tikkimisega poole peale, kui riigis kehtestati eriolukord. Siitmaalt katkes meie kontakt ja mina tikkisin iseseisvalt edasi, toetudes Virvelt õpitule ja enda varasemale kogemusele. Mul oli abi sellestki, et olin tema juures nii meistripraktikat

tehes kui ka seminaritööd kirjutades näinud teda teisi õpilasi juhendamas. Teiste tööde nägemine annab suure kogemuse, sest igaühelt on midagi õppida.

Keerulised momendid minu jaoks olid töö teises pooles rukkilillede ja murtudsüdamete tegemine. Vaatasin veebist loodusfotosid, et saavutada botaaniliselt sarnane tulemus. Foto järgi tikkisin ka kõrred vaiba keskpaigas. Leheroo tikkimiseks oli mul nüüd juba isiklik kogemus: et see mõjuks loomulikult, ei tohiks roojooned olla sirged, vaid võivad olla pisut konarlikud.

Lõngade suur värvalik andis palju varieerimisvõimalusi. Kui mõnda värvi oli nt kaheksa tooni, tekitasin värvivarjundeid nii, et mõned kroonlehed õies tikkisin toonidega 1-5, mõned toonidega 3-8.

Foto 20. Valikuvõimalus ühe värvi piires

Mustal kangal hakkavad kirkad värvid särama ja võimendavad üksteist. Heledaid toone aga läbi kumav tume aluskangas lahjendab ja tuhmistab.

Värvide valikul tuleb kõigepealt ära otsustada suured nn põhipinnad, mis domineerivad. Ei peaks ki korraga ära tikkima tervet kimpu. Väiksed detailid (varred, südamikud jne) võib tikkida pärast, siis on lihtsam otsustada, mis täiendvärviks sobib. Kõrvaltoonid määravad, kas lõpuks südamiku kollast mahendada või hoopis ergastada. Seda muidugi siis, kui pole täpne koopia ja tohib värvikorrektuure teha.

2.2.3. Viimistlemine

Töö käigus ma tekki ei puhastanud, et mitte mustrit maha kustutada, kuigi ta kogus palju tolmu. Tegin seda pärast raamilt maha võtmist. Puhastasin tolmuimejaga hoolikalt teki mõlemad pooled ja vaatasin üle tikandi tagumise külje. See oli heas korras, sest kui tikkimist alustada ja lõpetada tikandi peal nagu Virve õpetab, jääb ka tagumine pool korrektne. Mina ühtki lahtist lõngaotsa ei leidnud.

Tikkimise käigus oli meil üks oluline etapp vahele jäänud. Kui esimene osa oli tikitud, kerisime kangast Virvega koos raamil edasi (vt foto 21). Tema eeldas, et ma olin tikitud osa raamil juba läbi aurutanud, mina aga ei teadnudki, et nii tehakse. Siis sai otsustatud, et

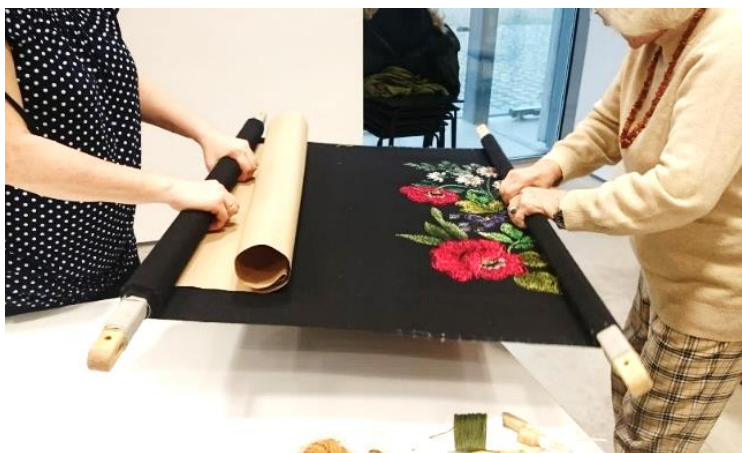

Foto 21. Tikkimisriide pingsalt edasi kerimine

tikin terve teki ära ja aurutan pärast raamilt maha võtmist. Virve õpetuse järgi laotasin tikitud teki pehmele alusele parem pool allapoole ja aurutasin seda läbi märja linase rätiku. Triikraud peab olema väga kuum, et aur oleks tugev. Tekk jäi samale kohale ööpäevaks tahenema.

Teki servad soovitas Virve kantida hästi tumeda rohelise või lillaka tooniga puuvillase kandipaelaga. Kant ei tohiks rõhutatult raamistada tikandit, vaid toon peaks andma ainult kaudse vihje mõnele tekis esinenud värvile. Peab ütlema, et ka lihtsa puuvillase kandipaela leidmine pole lihtne, kui vajad kindlat tooni. Tuli käia kõikides Tartu kangapoodides ja lõpuks ikka leppida musta värvi kandiga, mis oli sobiv, aga tavaline valik. Mustast linast kangast õmblesin tekile ka taha tunneli, kuhu asetasin puidust liistu teki riputamiseks.

Mind huvitas, kuidas kangas raamil käitub, seepärast mõõtsin tikkimisriiet enne ja pärast raamimist. Esimene neljandik oli teistest kõige kauem raamil pinges (kolm kuud), viimane neljandik aga ainult ühe kuu ja mõlemad osad olid võrdselt veninud. Kanga laius algselt oli 92 cm, raamil 100 cm ning peale aurutamist jäi lõplikuks laiuseks 95 cm.

2.3. Lõputöö ajakava ja kulude kalkulatsioon

Aeg: sept. 2019 – mai 2020 a.

September – oktoober eeltööd: lõngade, kanga, tikkimisraami hankimine; mustri kopeerimine ja kandmine kangale. Lõngade testimine, tööproovi tegemine, kanga raamile seadmine.

November – detsember veerand tekist tikitud.

Jaanuar – veebruar pool tekist tikitud.

Märts – aprill kogu tekk tikitud.

Mai teki viimistlemine, töö kirjaliku osa valmimine. Vajalike märkmete tegemine ja etap-pide pildistamine käis jooksvalt kogu perioodi vältel.

Kulud:

Kangas: 20 €

Lõngad: taaskasutusest ja üksikud juhuslikud testlõngad 10 €

Saara kirjastus 120 €

Appletons 360 €

Tikkimisraam 60 €

Luuplamp 50 €

Nõelad 6 €

Kandipael ja linane kangas tunneliks 10 €

Kokku: 636 €

Kõik materjalid ära ei kulunud. Töövahendid ja enamik soetatud lõngadest leiavad ka hiljem kasutust.

3. ARUTELU JA JÄRELDUSED

Sellesse peatükki koondasin arutelu ja järeldused töö- ja õppeprotsessi kohta.

3.1. Virve kommentaarid meie koostöö kohta

Tikkimistöö valmis mai alguses ning siis nägi Virve ka esimest korda teist teki-poolt. Üldjoontes jäi ta väga rahule, soovitas aga üldpilti vaadates kollast tasakaalustada. Kuna kaks suurt erksates toonides kollast õit jäi kompositsiooniliselt väga ühele servale, muutudes ülearu domineerivaks, soovitas ta kollast pinda mahendada. Selleks tuli tekitada kollasele kroonlehele reflekstoone ehk tikkida servale juurde läheduses leiduvat roosakat või lillakat tooni. Veel soovitas ta mahendamiseks kasutada nii hallikat kui ka hallikasrohelisi toone. Tegin seda väga ettevaatlikult, et tikandi serv ei muutuks liiga tihedaks. Samuti soovitas ta ergastada lillesüdamikke paremas ülanurgas, lisades sinna näitlikustamiseks erkpunaseid lõngaotsi. Tegin ka seda ja n-ö pime nurk muutus säravamaks. Tumeda üpris sinaka lehe kohta paremal ülal arvas ta, et see on väga õnnestunud toonivalik, tekitades töös ruumilisuse.

Töö algusosa, karikakarde kohta arvas ta varem, et enne viimistlemist tuleks võib-olla nende kroonlehti pikemaks ja sihvakamaks tikkida. Töö valmides ja üldpilti nähes tõdes, et seda pole siiski vaja, kompositsioon on tasakaalus. Karikakralehti, mis ma materjalikitsikuses „lapiliseks“ tikkisin, hoopis kiitis väga, öeldes, et need on huvitavad ja stiilsed, sobivad õitega suurepäraselt ja on hästi tehtud. See näitab jälle, kui keeruline on tikkijal teha otsuseid detailide kaupa, kui ei näe kogu tööd ja palju tuleb ette kujutada. Suurel pinnal detailide vahekorrad muutuvad.

Virve: „Ma olen meie koostööga rahul. Ma täitsa üllatusin, et tegemist on nii andeka õpilasega. Mul on õpilasi olnud palju ja nende hulgas on ka palju väga häid tikkijaid, aga kõik see tuleb ajaga. Selliseid nagu tema, kes haaravad lennult, on olnud ainult mõned. Tal on olemas vormitunnetus ja oskus teha värvivalikuid nagu oleks kunstikoolis käinud. Need on ka arendatavad oskused, aga on ka neid, kel need oskused ei tekigi, räägi kuidas

tahad. Eks ma vahepeal muretsesin ka, kuidas läheb, sest teki teise poole tikkimist ma ei näinud üldse. Aga ta sai hästi hakkama, sest tal on tehnika õige, suund ja kalle kõik olemas. Käsi allub tahtele ja tikkimine on täpne. Ta on väga iseseisev ja tal on hea tunnetus. Muidugi on vaja veel aega, et saaks areneda kompositsioonitunnetus ja tekiks kogemus värvide paigutamisel.“

3.2. Minu arutelu ja järeldused

Töövahendid on üliolulised. Kui tikkimisraam on ebakindlalt kinnitatud ja seda peab tikkimise ajal toetama, ei saa kahe käega tikkida. Seetõttu ma Virve võtet päris selgeks ei saanud ka. Kui sain raami stabiilseks, pingestas olukorda ajapuudus, sest vasaku käe koordineerimiseks välja arendamine võtab aega ja selleks tuleb eraldi keskenduda. Võib öelda, et kasutasin tikkimisel siiski mõlemat kätt, kuigi vasakut rohkem abikäena nt varspistet tehes või raami peal lõngade vahel nõelale ruumi tehes. Kangas raamil peab olema hästi pingul, muidu on tempo aeglasem ja lõnga pinget ei saa väga täpselt kontrollida.

Muster tuleb hoida peene joonega väga täpne. Tuhmiks ja ebamääraseks muutunud joon tuleb vajadusel täpsemaks joonistada, mitte loota tajule. Ebamäärane kontuur pikendab algajal mõtlemise ja otsustamise aega ja tikitava elemendi ääregraafika ei pruugi tulla täpne, tekivad millimeetrised ebatäpsused. Algul kartsin, et valge markerijoon jääb hiljem kohati näha, töö käigus aga nägin, et see kulub maha, kuivab ja tekkinud valge tolmu saab hiljem ära puhastada. Muster peab olema korralikult peale kantud ja maha kulumise eest hästi kaitstud, sest raamil kangas venib ja mustriüle abil pole võimalik hiljem enam joonist täpsustada.

Materjalide ja vahendite kättesaadavus on probleemne – alates kangast lõpetades lõngaga. Just 100% naturaalseid materjale pole lihtne leida, enne alustamist tuleks kõik ära varuda. Saara kirjastuse lõngad on tikkimiseks väga head ja toonid sobivad ka rahvusliku käsitöö jaoks, aga värvivalik pole sellise suure töö jaoks piisav. Tikkimislõngad ei tohiks olla ka eri jämedusega, nii on ühtlast tulemust raske saavutada. Jämedam tikkimislõng ei jää kangal mitte ainult laiem vaid ka kõrgem. Kui ei ole ka piisavat toonivalikut, võivad tekkida jämedamad nähtavad triibud just sinna, kus peaks olema aimatav üleminekutoon. Kui lõngu pole piisavalt, tekivad toonide valikul loogikavead, sest kui ühte gruppi satuvad küll toonilt erinevad aga nt samal hele-tumeduse astmel olevad värvid, siis sulandumist ei

teki, tekib vastuolu. Selle teki jaoks hiljem tellitud 326 lõnga hulgas on suhteliselt vähe toone, mida ma üldse ei kasutanud.

Väga oluline on info kättesaadavus. Nende teadmistega, mis mul nüüd on materjalide kohta, saaksin ma sama töö valmis oluliselt lühema ajaga. Sellepärast on raske arvestada ka käsitöö hinda, sest suur osa ajast kulub ettevalmistustöödele ja enda teemaga kurssi viimisele. Järgmist sarnast eset saaks tikkima hakata praktiliselt kohe.

Tikkimine on tohutult ajakulukas töö. Palju aega võtab just otsuste tegemine nagu ikka, kui teed midagi esimest korda. Kõike tuleb püüda oma peas ette kujutada. Kogemuste tekkides saab juba nendele lootma. Tikkida ei saa kiirustades, täpsuse saavutamiseks peab tikkimispiste olema täpselt kalkuleeritud ja peab olema kannatust ka vale piste n-ö tagasi võtta ehk harutada. Kiirustamine sunnib mõne väiksema eksimusega leppima, ebatäpsus paistab aga pärast välja.

Raamil on korraga nähtav ainult osa tööst. Väga keeruline on teha otsuseid, kui ei näe suurt pilti. Seepärast on oluline eelnevaid etappe pildistada ja kasutatud lõnganumbrid üles märkida. Värvid tikandis mõjutavad üksteist ja ei paista kangal päris samad mis vihis. Kui mingis toonis on kahtlus, tuleb jätta see viimaseks, kui nn kindlad värvid on paigas. Hea tikkija peab olema tundliku värvitajuga, töötades paindlik ja valmis vajadusel muudatusi tegema.

Meistri õpetus seguneb alati tegija enda varasema kogemuse ja teadmistega. Õppides saab omandada uusi nippe, tehnilisi oskusi, lasta harida ja kujundada oma maitset (värvusõpetus, kompositsioon jne), kuid ka õppetöö käigus tuleb palju otsuseid endal teha. Nii juhtubki, et kuigi muster võib olla sama, tulevad kõigil tööd pisut erinevad, tekib oma käekiri. Seda mõjutavad materjalide valik ja kättesaadavus, isiklik maitsemeel ja tikkija varasemad kogemused. Kogemustel on käsitöös üldse suur roll. Enda tööd näeb tikkimise ajal piiratud ulatuses ja väga detailselt. Algajal on keeruline värvivariatsioone teha, sest just terviku nägemine aitab värvilisi pindu tsoonideks, leida külmade-soojade toonide vahekord ja tasakaal. Kogemustega tikkija saab toetuda järele proovitud teadmisele ja ei pea nii palju ettekujutusele lootma.

Suurel raamil tikkimine oli minu jaoks suurepärane kogemus. Töö on ülevaatlik ja tikkimise pinget on kergem kontrollida.

Tikkimine meeldis mulle väga. Rõõmsad värvid ja järjest täituv kaunis tikitud pind hoiab põnevil, kuna iga element on isemoodi. Töö silmnähtav edenemine ja eneseareng tekitab hasarti. Tikkimises ei saagi „tagasi“ minna, iga piste kasvatab kogemust. Käsi ja silmamõõt saavad täpsemaks ja kui mingi element kordub, on kohe tunda, et värvivariatsioonid ja

tikkimiskiirus on kiiremad tulema. Hea, et sain selle töö käigus läbi teha kõik etapid alates materjalide ja töövahendite hankimisest kuni lõppviimistluseni. Lühiajaline tikkimiskursus tavaliselt kõiki etappe ei hõlma. Töö oli piisava mahuga, et läbi tikkida palju erinevaid lehe- ja õiekujusid, katsetada palju erinevaid värve. Suuremahuliste tikkimistöode jaoks tahan tulevikus harjutada veel sidepistet, mida ka Virve palju praktiseerib ja soovitab. Samuti soovin järgmise tööga keskenduda rohkem Virve meetodile vasaku käega tikkimisel.

Meistrilt käsitööd õppida on parim viis ja Virve on tõesti väga hea õpetaja. Sain nüüd ise kogeda seda suurepärast juhendamisoskust, millest rääkisid tema arvukad õpilased ja kolleegid minu seminaritöös. Ta on tark, läbinägelik ja tunneb hästi inimesi. Lisaks suurepärasele erialastele teadmistele on ta loomult soe ja empaatiline ning ei ole kunagi kiitusega kitsi, et õpilast innustada. Ta tajub hästi õpilase vastuvõtuvõimet ja oskab igaüht õpetada personaalselt ja võimetekohaselt. Ta teab, millal lasta õpilasel areneda läbi isikliku kogemuse, sest kõike ei saa omandada jutu järgi. Mõned asjad saavad mõistetavaks alles siis, kui oled need läbi teinud. Ta on range ja täpne tehniliste oskuste osas, aga hindab, märkab ja õhutab õpilastes loovust.

Ükski veebist või juhendi järgi iseseisvalt omandatud tehnika ei anna nii suurt kindlustunnet, kui meistri kinnitus, et oled midagi ära õppinud ja võid nende teadmistega edasi minna. Virve suur kogemus annab õppimise ajal turvatunde, sest tead, et tal on alati lahendused olemas ja ta on sinust samm eespool.

KOKKUVÕTE

Minu lõputöö on järg 2020. aastal kirjutatud seminaritööle, kus töö ühe osana uuri-
sin ja kirjeldasin käsitöömeister Virve Valtmann-Valdsoni töövõtteid ja tikkimistehnikat
rahvarõivaste tikkimise näitel. Käesoleva töö eesmärk oli kirjutada seminaritööst välja jää-
nud osast: tema tikkimistehnikast ja nõuannetest villaste lõngadega tikkimisel. Samuti ka-
jastada olulist osa tema loometöös – koostööd moekunstnik Aldo Järvsooga ning õppida
just temalt kui tunnustatud meistrit tikkimist. Võetud eesmärgid said ka täidetud.

Töö koosneb nii praktilisest kui uurimuslikust osast. Kirjalik osa jaguneb kolme põ-
hipeatükki. Neist esimeses kirjutasin Virvest kui inspireerijast ja suurte oskustega meistrit.
Esitlesin tema Aldo Järvsooga koostöös tehtud töid fotodel ja kirjeldasin tema töövõtteid
villaste lõngadega tikkimisel. Kahjuks ei ole töödest fotosid nii palju, kui neid tegelikult
tehtud on. Kuna nende koostöö jääb 7-8 aasta tagusesse aega, pole kõik fotod säilinud.
Teises peatüki kirjeldan oma praktilise töö valmimise protsessi ja kolmandas peatükis toon
välja arutelu ja järeldused kogu õppeprotsessist.

Väga suure osa lõputööst moodustas praktiline töö – hääbepistes teki tikkimine, mis
andis mulle juurde väga palju uusi oskusi ja kogemusi. Sain kinnitust teadmisele, kui palju
mängivad käsitöö juures rolli head töövahendid. Naturaalseid materjale pole alati lihtne
hankida ja seetõttu pikeneb eeltöödele kulunud aeg. Tikkimine on aga keskendumist nõu-
dev tehnika ja seda ei saa teha kiirustades.

Kahjuks jäi riigis kehtestatud eriolukorra tõttu meie koostööaeg Virvega planeeri-
tust lühemaks. Saime kokku regulaarselt teki esimese neljandiku tikkimise ajal, poole te-
kist tikkisin aga üksi. Õnneks olin teinud varasemalt tema juures meistripraktika ja semina-
ritööd kirjutades näinud teda teisi õpilasi juhendamas. Toetusin nendele teadmistele, Vir-
velt varem õpitule ja enda varasemale kogemusele. Eriolukorrast tingitud isolatsioon pi-
kendas teki valmimise aega, sest suure töö tikkimise kogemus mul puudus ja kõike pidi
suutma peas ette kujutada. Jäin aga tulemusega rahule ja rahule jäi ka Virve, kes kiitis
minu õppimisvõimet ja lõpptulemust.

Hindan sellist praktilist õppimiskogemust väga kõrgelt. Sain põhjalikumad teadmi-
sed ühest oma lemmiktehnikast – tikkimisest ja üksi töötamise kogemus andis teadmise, et

võin ka ennast rohkem usaldada. Soovin kindlasti tikkimisega ka edasi tegeleda, sest õpitud uued oskused innustavad jätkama.

Olen väga tänulik Virvele, kes mind nii pühendunult alati nõu ja jõuga aitas ja oma särava isikuga õppimise toredaks ja viljakaks muutis.

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus

Kabur, A., Pink, A. & Meriste, M. 2019. Meite Muhu mustrid. Türi: Saara kirjastus.

Koons, P. J. 2018. The Material Turn: Charles-Germain de Saint-Aubin and the Art of Embroidery in Louis XV's France. [Magistritöö]. The City University of New York. Hunter College. New York.

Murs, L. 2020. Käsitöömeister Virve Valtmann-Valdson: looming, käsitöine pärand ja pedagoogiline aspekt. [Seminaritöö]. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia. Rahvusliku käsitöö osakond. Tartu.

Kasutatud andmebaasid

MuIS. 2020. Eesti Muuseumide Veebivärv. <https://www.muis.ee/>, (06.09.2019)

Internetiallikad

Herodes, K. 2016. Presidendiballi pärlid. <https://sobranna.postimees.ee/3598533/presidendiballi-parlid>) foto lillast kleidist, (16.04.2020)

Kaljuvee, A. 2008. Aldo Järvsoo näitus Virve. <https://kroonika.delfi.ee/news/weekendee/aldo-jarvsoo-naitus-virve?id=64179947>, (27.04.2020)

Rebane, E. 2008. Mul on tikandivaimustus! <https://elu.ohtuleht.ee/302693/mul-on-tikandi-vaimustus>, (16.03.2020)

Rosen, B. 2008. Aldo ja Virve. <https://elu24.postimees.ee/46989/aldo-ja-virve>, (16.03.2020)

Käsitöist allikad

Anonüümne, informant on autorile teada. 2020. Suuline teade autorile. (20.05.2020)

Järvsoo, A. 2020. Meilivestlus, suuline teade autorile. (15.04.2020)

Kaalep, T. 2020. Meilivestlus. (17.04.2020)

Foto- ja videokogud

Järvsoo, A. Erakogu, (17.05.2020)

Kaalep, T. Erakogu, (29.04.2020)

Kuus, T. Erakogu, (16.05.2020)

Murs, L. Erakogu, (20.05.2020)

LISAD

Lisa 1. Fotod Virve tikitud esemetest

Foto 22. Tikitud tekk

Foto 23. Tikitud teki lähivaade

Foto 24. Pooleliolev töö – tikitud tekk

Foto 25. Tikitud teki detailivaade

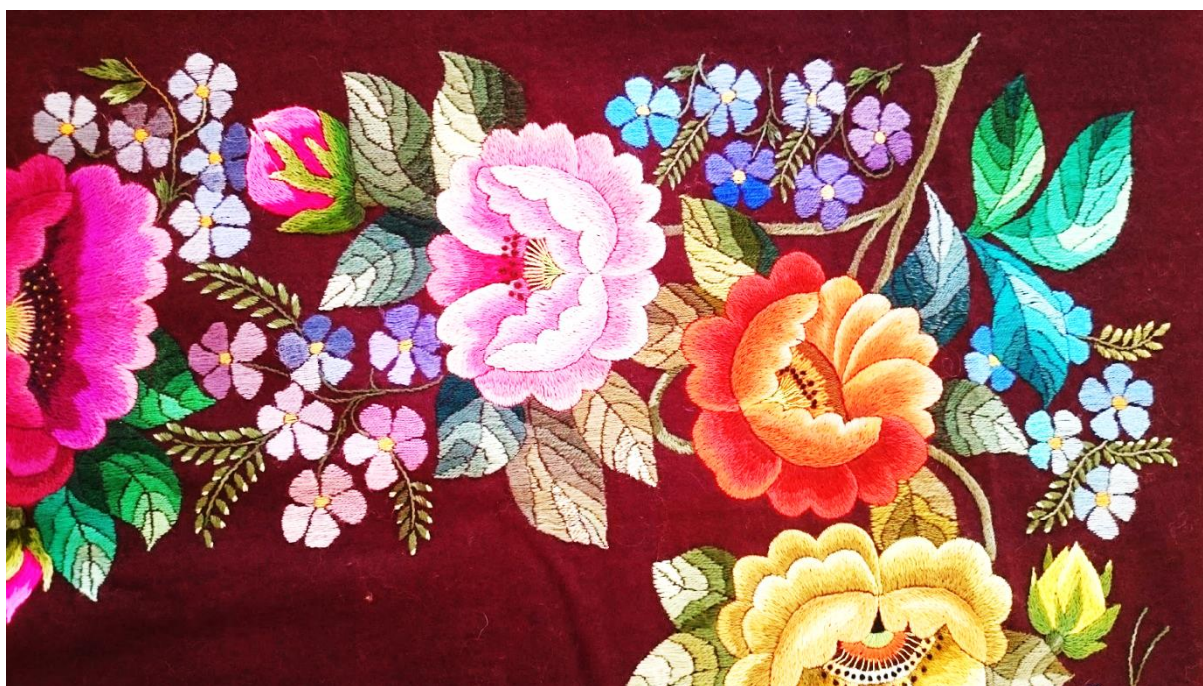

Foto 26. Tikitud teki detailivaade

Lisa 2. Fotod A. Järvisooga koostöös tehtud kleitidest

Foto 27. Pidulik tikitud kleit (Allikas: T. Kaalep erakogu)

Foto 28. Pidulik tikitud kleit (Allikas: <https://sobranna.postimees.ee/3598533/presidendiballi-parlid>)

Foto 29. Tikitud kleidi detailivaade

Foto 30. Pidulik tikitud kleit (*Allikas: T. Kaalep erakogu*)

Foto 31. Tikitud kleidi detailivaade (*Allikas: T. Kaalep erakogu*)

Foto 32. Pidulik tikitud kleit (Allikas: T. Kaalep erakogu)

Foto 33. Tikitud kleidi detailivaade (*Allikas: T. Kaalep erakogu*)

Foto 34. Pidulik tikitud kleit (*Allikas: A. Järvasoo erakogu*)

Foto 35. Pidulik tikitud kleit (*Allikas: A. Järvsoo erakogu*)

Foto 36. Pidulik tikitud kleit (*Allikas: A. Järvisoo erakogu*)

Foto 37. Pidulik tikitud kleit (*Allikas: A. Järvisoo erakogu*)

Foto 38. Tikitud kleidi lähivaade (*Allikas: A. Järvsöö erakogu*)

Foto 39. Pidulik tikitud kleit (*Allikas: A. Järvsoo erakogu*)

Foto 40. Detailivaade tikitud kleidilt (Allikas: A. Järvesoo erakogu)

Lisa 3. Fotod 41-47 näituselt „Virve“ Allikas: <https://kroonika.delfi.ee/news/weekendee/aldo-jarvsoo-naitus-virve?id=64179947>

Foto 41.

Foto 42.

Foto 43.

Foto 44.

Foto 45.

Foto 46.

Foto 47.

Lisa 4. Tikitud tekid

Foto 48. Minu praktilise töö, tikitud teki originaal ERM A 789:11
(Allikas: <https://www.muis.ee/museaalview/534191>)

Foto 49. Teki tikkis Iivi Veeroos

Foto 50. Minu tikitud tekk

Foto 51. Tikitud teki detailivaade

Foto 52. Tikitud teki detailivaade

Joonis 4. Mustriskeem (autori joonis)

Foto 53. Lõnganäidised

Kanganäidised

Foto 54. Kanganäidised

Kandipaela
näidised

Kandipael teki
kautumiseks

Linane kangas
tunneliks

Foto 55. Materjalinäidised

SUMMARY

My creative-practical work is a follow-up to my seminar paper, where I researched and described craftswoman Virve Valtmann-Valdson's working methods when embroidering folk costumes and put together a photo catalogue. I decided to continue with the same theme in my diploma paper and research her embroidery techniques when embroidering with wool yarns. I also wrote about her collaboration with the fashion designer Aldo Järvisoo. I wanted to learn embroidery techniques from the master myself as well.

Research questions for this diploma paper were

*What has been Virve Valtmann-Valdson's collaboration with the fashion designer Aldo Järvisoo like and what kind of items did they make?

*What are her working techniques and tips when embroidering with wool yarns?

*What are the preparatory works, problems and solutions on the example of my practical work?

In the course of my work I embroidered a blanket under the guidance of the master. In the written part of the work I describe the learning process and the experience gained. The written part is divided into three chapters. In the first chapter I wrote about Virve's tips when embroidering with wool yarns. In the second chapter I wrote about my practical work, an embroidered blanket and in the third chapter I discussed and summarised the whole learning process.

In the appendices are photos of fancy clothes embroidered by Virve and of the blanket I embroidered.

The goals of the work were accomplished. In the process of the practical work I learned a lot and got new experiences. As a result of the practical work an embroidered blanket was made that can be used as an example in handicraft courses.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Lilia Murs,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Käsitöömeister Virve Valtmann-Valdsoni jälgedes. Hääbepistes teki tikkimine“, mille juhendaja on Christi Kütt, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Lilia Murs

25.05.2020